

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ І МАЙБУТНІ ПРОФЕСІЇ

Сумець Олександр Михайлович

доктор економічних наук, професор,

ВНЗ «Університет економіки і права «КРОК», Київ, Україна,

Національний фармацевтичний університет, Харків, Україна,

e-mail: Sumets.alexander@gmail.com,

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7116-3857>

За останні роки з уст політиків, бізнесменів, вчених досить часто звучить термін «цифровізація». Хоча його ще не всі і розуміють, проте інтуїтивно відчують, що цифровізація змінить світ, якість життя, освіти, медицину й ін. Цифровізація (з англ. digitalization) – це впровадження цифрових технологій в усі сфери життя: від взаємодії між людьми до промислових виробництв, від предметів побуту до дитячих іграшок, одягу тощо. Це перехід біологічних та фізичних систем у кібербіологічні та кіберфізичні (об'єднання фізичних та обчислювальних компонентів); перехід діяльності з реального світу у світ віртуальний (онлайн) [1; 2].

Грунтовний аналіз СМАРТ-продуктів [3; 4], що розроблені й запроваджені у практику діяльності людини, надав можливість формалізувати тренди розвитку цифрових технологій у найближчому майбутньому. Цифрові тренди (тенденції) – це напрями розвитку цифрових технологій. Аналіз цифрових трендів надає змогу прогнозувати розвиток конкретного економічного, технологічного та навіть соціального явища в майбутньому. У Національній стратегії Індустрії 4.0 вказано, що такими трендами є технології імплантів, штучний інтелект, робототехніка, блокчейн та криптовалюта, 3D-друк, розподілені обчислення, самокеровані машини, економіка спільного користування і нові технології в енергетиці [2]. В цьому ж документі вказано, що «освіта це один із базових елементів екосистеми (цифрових) інновацій», який, на думку автора, і повинен забезпечити вказані напрями розвитку цифрових технологій шляхом підготовки фахівців належного рівня кваліфікації. Підготовка, залучення й утримання достатньої кількості спеціалістів, які володіють новими технологіями, потрібне для досягнення конкурентної переваги в цифровому світі.

Поява нових цифрових технологій зумовлює попит на нові компетенції фахівців, що працюють з ними. Не є секретом, що підготовка в Україні таких спеціалістів значно відстає від темпів розвитку цифрових технологій, а тому ми спостерігаємо зростання дефіциту відповідних кадрів. Саме це і є однією з основних перешкод розвитку ІТ. Ця проблема існує не тільки в Україні. Відповідний голод на таких фахівців спостерігається і в США, і в Європі: за даними компанії WEF, у всьому світі сьогодні не більше 22 000 спеціалістів рівня PhD у сфері ІТ й лише тільки у США налічують понад 10 000 відкритих вакансій [2].

Отже, цифрова трансформація в секторі вищої освіти має проходити у трьох напрямках: взаємодія з клієнтом (здобувачем освіти, абітурієнтом), оптимізація процесів, зміна бізнес-моделі.

Сфера вищої освіти потребує реформування й переходу на модульну кросплатформову систему, в якій здобувач зможе обирати предмети без прив'язки до закладу освіти й отримувати максимум послуг та матеріалів онлайн. То ж, за таких умов необхідна акредитація міжнародних платформ онлайн-освіти з присвоєнням їм кредитних балів, набираючи які, здобувач зможе самостійно формувати свій навчальний план. На думку автора, саме такий підхід до освіти надасть можливість отримати здобувачам у процесі навчання необхідні компетенції, що в подальшому дозволить їм зберегти робоче місце, не залишитися безробітним. Щодо останнього звернемося до результатів дослідження McKinsey: встановлено, що у світі до 2030 р. через розвиток штучного інтелекту й автоматизації процесів без роботи опиняться 400–800 млн осіб (від 15 % до 30 % світової робочої сили); багато операцій, які сьогодні виконують працівники, мають потенціал для автоматизації – близько 60 % усіх професій мають щонайменше 30 % видів діяльності, які може бути автоматизовано з використанням сучасних цифрових технологій. Згідно з результатами аналізу Visual Capitalist в США до 2030 р. буде цифровізовано 50 % робочих місць у сфері торгівлі, 57 % – у сфері транспорту, 60 % – у сільському господарстві, 60 % – у виробництві, понад 70 % – у сфері проживання й харчування. А за даними European Commission близько 50 % робочих місць у світі теоретично можливо вже сьогодні автоматизувати. А це означає, що людська праця в окремих процесах буде не потрібна [2].

А які ж перспективи змін на ринку праці в Україні?

В Україні ситуація на ринку праці упродовж майбутніх 10 років – імовірно до 2030 року – може бути менш драматичною, ніж у розвинутих країнах. У найближчі 3–5 років цифровізація та автоматизація, навпаки, дадуть змогу розв'язати проблему дефіциту трудових ресурсів. За офіційною оцінкою Українського інституту майбутнього, за останні 3–4 роки з країни виїхали 5–6 млн українців. Практично в усіх галузях сьогодні спостерігається дефіцит кваліфікованих кадрів.

Проте експерти стверджують, що буде ряд секторів/сегментів, у яких українці через цифровізацію втратять роботу вже в 2021 р. і де гостро постане питання працевлаштування декількох сотень тисяч людей. Наприклад, у разі скорочення держапарату, чиновників тільки на третину без роботи залишаться 400–450 тис. осіб [2].

Однак цифровізація не лише призводить до зникнення професій та зменшення використання людської праці, а й створює нові галузі (сектори, професії), надає необмежені можливості для реалізації навичок та талантів людини. Наприклад, згідно з висновками дослідження McKinsey's Paris office, Інтернет знищив 500 тис. робочих місць у Франції за попередні 15 років, але водночас створив 1,2 млн інших. Тобто замість одного знищеного робочого місця створювалися 2,4 нового [2].

Таким чином, тотальна цифровізація та розвиток цифрової економіки в Україні так чи інакше супроводжуватимуться на першому етапі негативними процесами втрати роботи громадянами, проте саме цифровізація і створить нові напрями, які уже через декілька років (а то й менше) зумовлять новий попит, що, як показує досвід промислових революцій, буде набагато більшим за попит на «руки та мізки» минулого періоду.

Згідно з дослідженнями Українського католицького університету, цифровізація призведе як до появи нових робочих місць, так і до істотної трансформації наявних. А саме:

1. Учитель. У 2030 р. новітні технології дадуть учням можливість досліджувати дно Індійського океану або єгипетські піраміди, не виходячи з класних кімнат. Учителі як експерти зможуть створювати індивідуальні навчальні програми з урахуванням потреб учнів, що допоможе тим досягати успіху в житті.

2. Герокінезіолог. У майбутньому людям усе успішніше вдаватиметься долати старіння. І важливу роль тут відіграватимуть люди такої професії, володіючи знаннями в галузях геріатрії й кінезіології. Вони не лише покращуватимуть здатність літніх людей рухатися, залишатися міцними й гнучкими, а й сприятимуть загальному благополуччю, надихаючи на нові починання.

3. Естетист. Спеціаліст цієї професії допомагатиме людям трансформувати свою зовнішність для особливих випадків, використовуючи тимчасові протези для обличчя, грим, який реагуватиме на зовнішнє середовище, та інші модифікації тіла.

4. Аналітик автотранспорту. У майбутньому автобусами й потягами керуватимуть комп'ютери. Та проблеми, які вимагатимуть участі людини, вирішуватимуть аналітики автотранспорту. Вони допомагатимуть транзитним пасажиром дістатися пункту призначення і гарантуватимуть, що транспортна система працює ефективно й без перешкод.

5. Спеціаліст із сонячних технологій. За 112 годин Сонце дає стільки енергії, скільки можна виробити з усіх запасів нафти, вугілля і природного газу на Землі. Акумулявання цієї маси енергії за допомогою сонячних технологій під керівництвом людей такої професії надасть нам можливість виробляти електроенергію, вкрай необхідну для комфортного життя людини.

6. Шкільний дієтолог. Шкільний дієтолог гарантуватиме, що учні отримуватимуть харчування відповідно до їхніх особистих фізіологічних потреб. Також шкільні дієтологи навчатимуть дітей правильно та збалансовано харчуватися.

7. Ренатуралізатор. Завдання людини цієї професії – компенсувати шкоду, завдану екології сільської місцевості людьми, фабриками, машинами та інтенсивним монокультурним сільським господарством.

8. Персональний веб-менеджер. Людина цієї професії матиме завдання «очистити» онлайн-персону свого клієнта, вистежуючи та коригуючи незручну чи неточну інформацію або зображення, захищаючи приватне життя й репутацію людини.

9. Містопланувальник. 2030 року люди саме цієї професії розроблятимуть проекти забудови міст. Ці проекти збалансуюватимуть соціальні та культурні потреби громадян і вимоги до навантаження на довкілля.

10. Посол із культури компанії. Людина цієї професії відіграватиме важливу роль у забезпеченні позитивної робочої культури, тому що працюватиме частково як гуру лідерства, терапевт і координатор. Для опанування такої професії особі потрібні добрі навички спілкування з людьми та креативне мислення.

11. Міський фермер. Ці спеціалісти намагатимуться за допомогою парників максимально зменшити споживання енергії. Парники буде збудовано на багатоповерхівках, і вони відіграватимуть важливу роль у забезпеченні міського населення городинною.

12. Аудитор екосистем. Робота аудитора екосистем полягатиме в тому, щоб зрозуміти місцеву екосистему й запобігти її перевантаженню результатами людської діяльності. Такі експерти консультуватимуть уряд та органи місцевої влади з питань, пов'язаних із впливом людських спільнот на локальні екосистеми.

13. Консультант із питань роботів. У майбутньому домашні роботи працюватимуть у хатньому господарстві або дбатимуть про дітей чи літніх людей. Тому їх власники потребуватимуть консультацій для вибору правильного робота для сім'ї, а також подальшого його програмування та обслуговування.

14. Цифровий мемуарист. Експерт у цій царині працюватиме зі збереженням пам'яті про близьких людей після їхньої смерті, визначаючи, які аспекти онлайн-ідентичності померлої людини мають зберегтися.

15. Дизайнер ігрофікації. Ігри створюються не тільки для дітей. Вони є прекрасним засобом навчання для людей будь-якого віку. Дизайнер з ігрофікації вноситиме ігрову логіку до повсякденних видів діяльності, подій, продуктів і послуг.

16. Експерт зі спрощення. Головним завданням у цій професії буде спростити та пришвидшити процеси організації та роботи бізнесу в різних галузях. Експерти зі спрощення поєднуюватимуть навички з дизайну та соціології з компетенціями математичної геніальності.

17. Архітектор віртуальної реальності. Експерт цієї сфери розроблятиме загальні та індивідуальні додатки, що відповідатимуть психічним та емоційним особливостям користувачів і даватимуть змогу відпочивати та працювати у віртуальному світі.

18. Інженер 3D-друку. Особа, яка розуміється на створенні або перетворенні тривимірних моделей для їх друку. Також людина цієї професії знатиметься на технічних особливостях та налаштуванні 3D-принтерів.

19. Консультант із цифрової валюти. Мета роботи в цій професії – навчити людей, як управляти своїми заощадженнями та заробітком за допомогою правильного балансу систем, що складаються з різних видів цифрової валюти (наприклад біткоїн).

20. Бібліотекар. Бібліотека 2030 року складатиметься з елементів музеїв, театрів, парків і шкіл. Бібліотекарі володітимуть не лише традиційними для професії навичками, але й навичками консультування з гуманітарних та соціальних проблем і координування локальних проектів.

Затребуваними будуть професії, що вимагають соціальних і емоційних навичок, більш просунутих когнітивних здібностей, таких як логічне мислення і творчий підхід.

Очікується значне зростання зайнятості в таких секторах, як інформаційні технології, робототехніка і блокчейн.

Блокчейн, наприклад, являє собою нову галузь, яка використовуватиметься практично в усіх сферах. Це створить попит на професію архітектора блокчейна.

У Національній стратегії Індустрії 4.0 зазначено, що найближчі 10–20 років у світі даних буде задіяно понад 100 трильйонів сенсорів. Також зростатиме кількість працівників, необхідних для налагодження зв'язку між базою даних і фізичним світом. З'явиться професія *архітектора* й *куратора* сенсорних систем.

У майбутньому 65 % випускників вишів займатимуться видами діяльності, які ще не існують сьогодні.

Людина буде задіяна там, де потрібні творчість, креатив, нестандартне мислення, емпатія.

Для того, щоб бути затребуваною в надзвичайно мінливому світі, людина повинна постійно вчитися.

Саме тут критично важливим є принцип «знати, як навчатися упродовж життя та стати самореалізованим та конкурентоздатним».

І, насамкінець, оскільки у нас конференція має менеджерське спрямування, то на заключення правильним буде вказати на нові професії, які будуть завтра затребуваними у сфері менеджменту. Для цього можна звернутися до інформації, що наведена в атласі нових професій [5]. Такими фахівці вважають: координатор програм розвитку спільнот, координатор виробництв розподілених спільнот, менеджер по управлінню онлайн-продажами, персональний бренд-менеджер, корпоративний антрополог, менеджер по крос-культурній комунікації, менеджер портфеля корпоративних венчурних фондів, модератор спільнот користувачів, віртуальний адвокат, трендвотчер/форсайтер, тайм-менеджер, тайм-брокер, консультант по винахідницьким рішенням, схематизатор бізнес-процесів, фасілітатор, менеджер людино-машинних команд, консультант по стійкому розвитку, оптимізатор когнітивних зусиль персоналу, дизайнер ринків/індустрій, продюсер профільних коворкінгів, управлінець дитячим R&D, менеджер по формуванню вражень, екоаудитор, HR-гейміфікатор, розробник HR-програм.

Список використаних джерел:

1. Ляшенко В. І., Вишневецький О. С. *Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку. Монографія. Київ : НАН України, Ін-т економіки промисловості. 2018. 252 с.*

2. *Національна стратегія Індустрії 4.0. Проект для Кабінету Міністрів України (за підтримки координатора ОБСЄ в Україні). URL: file:///c:/users/home/downloads/strategy%2004.0%20uf_new_version7.02%20(1).pdf (дата звернення: 15.03.2021).*
3. *Сумец А. М. Smart-продукты для логистики. Логистика : проблемы и решения : междунар. науч.-практ. журн., 2018. № 3 (76). С. 42-51.*
4. *Сумец А. М. Новые технологии пятого этапа развития логистики. Устойчивое развитие экономики: международные и национальные аспекты: электрон. сб. статей II Междунар. научн.-практ. конф., посвященной 50-летию Полоцкого гос. ун-та (Новополоцк, 7–8 июня 2018 г.). Новополоцк : Полоцкий гос. ун-т, 2018. С. 643-646.*
5. *Атлас новых профессий 3.0. / под ред. Д. Варламовой, Д. Судакова. Москва : Интеллектуальная Литература, 2020. 456 с.*